

NEM Meetprogramma Dagactieve Zoogdieren

Elk voorjaar zijn er weer veel vogeltellers van Sovon die ook de zoogdieren in hun telgebied tellen. Dankzij deze tellers en de mogelijkheden die Sovon biedt om die tellingen door te geven is het mogelijk om veranderingen in de populatie van een aantal algemeen voorkomende soorten ‘dagactieve zoogdieren’ te volgen. Dit telproject voor zoogdieren is alweer vele jaren onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Hier bespreken we de resultaten tot en met 2022.

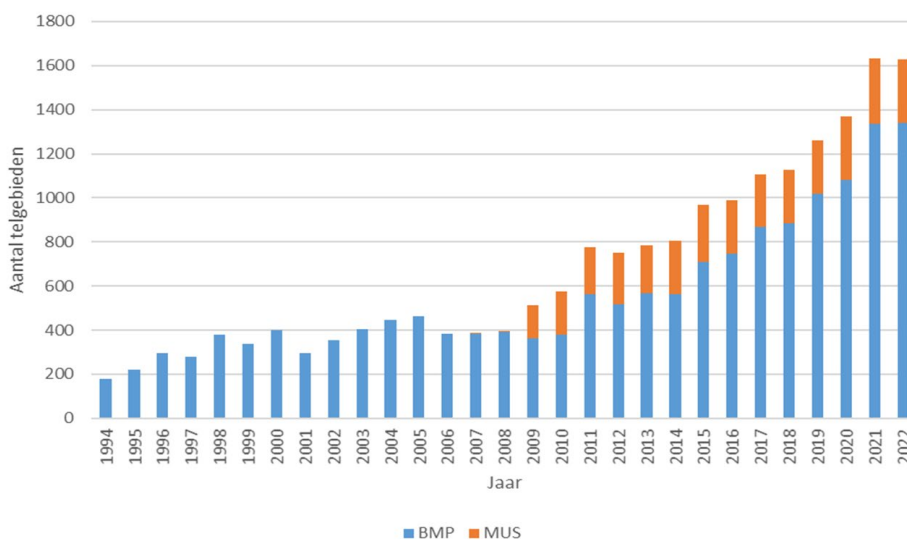
Alleen landelijke trends

In tegenstelling tot voorgaande jaren worden in dit stuk alleen de landelijke trends van een aantal zoogdiersoorten weergegeven. De reden hiervoor is dat het presenteren van bijvoorbeeld provinciale trends veel extra vragen opleverde, maar het beantwoorden van de vragen kostte veel tijd. In het meetprogramma is hiervoor geen financiering, waardoor we genoodzaakt zijn voorlopig geen provinciale trends meer te publiceren.

Ontwikkeling in het aantal telgebieden

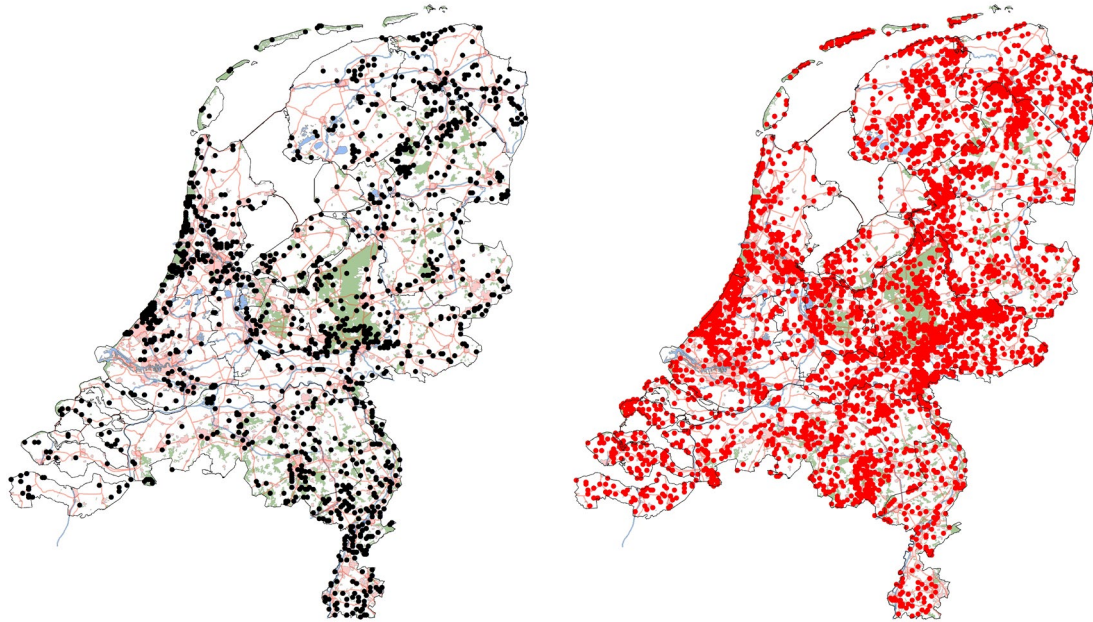
Sinds 2018 zijn naast de tellingen binnen het Broedvogel Monitoring Project (BMP) ook de zoogdiertellingen van het Meetprogramma Urbane Soorten (MUS, met zoogdierdata vanaf 2009), door Sovon beschikbaar gesteld en in dit meetprogramma opgenomen.

Daardoor is het jaarlijks aantal getelde telgebieden vanaf 2009 behoorlijk toegenomen. Daarmee worden de trends en indexen van soorten die in het stedelijke gebied worden aangetroffen robuuster. Maar ook het aantal telgebieden met reguliere BMP-tellingen neemt toe en dan met name vanaf 2012. Het aantal telgebieden waarvan zoogdiertellingen wordt doorgegeven lag in de periode 2011-2014 rond de 800 per jaar, maar neemt bij BMP na 2014 nog weer verder toe, met een opvallend grote toename in 2021 en stabilisatie in 2022 (figuur 1). Binnen MUS bedroeg het aantal telgebieden in de periode 2014-2019 tussen de 240 en 260. Vanaf 2020 is dit gestegen naar net onder de 300, waardoor het totale aantal telgebieden in het meetprogramma vanaf 2021 ruim de 1.600 overschrijdt.

Figuur 1. Het jaarlijks aantal getelde telgebieden vanuit de meetprogramma's Broedvogel Monitoring Project (BMP) en Meetprogramma Urbane Soorten (MUS), waarvan over de periode 1994-2022 gegevens van zoogdieren zijn binnengekomen.

Met de toevoeging van de MUS-tellingen is de verdeling van de telgebieden over Nederland een stuk uitgebreider geworden (figuur 2), maar er blijven wel verschillen in dichtheid. De vastelandsduinen en de zuidelijke rand van de Veluwe zijn bijvoorbeeld veel dichter bemonsterd dan Noordwest Friesland, het noordoosten van Noord-Holland, Noord-Oost-Polder, Twente en het Groene Hart. Al komen er in die laatste regio langzaam meer telgebieden bij. Meer meetpunten in de laatste regio's blijven echter welkom.

Figuur 2. Ligging van de telgebieden waarvan zoogdiergegevens zijn ontvangen over de periode 1994-2022 (links; zwarte stippen alleen gegevens 1994-2010, rechts: rode stippen gegevens 2011-2022).

Indexen

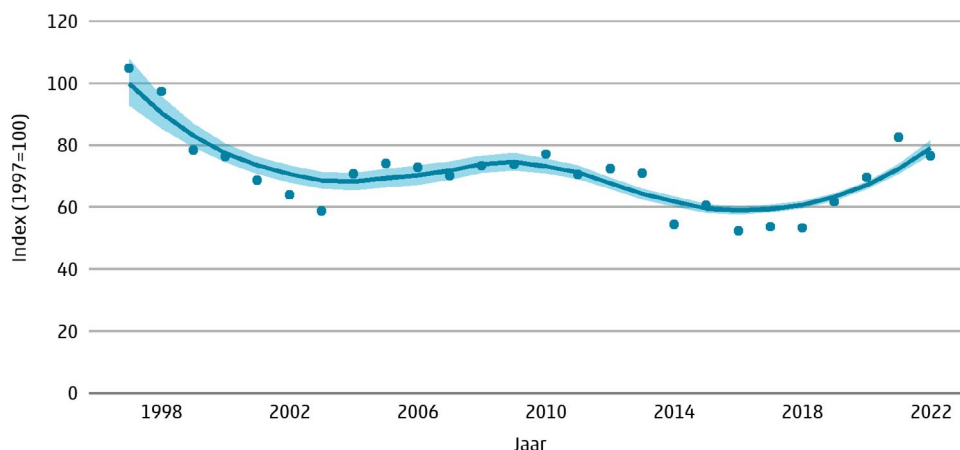
De indexen en trends worden door het Centraal Bureau voor de Statistiek berekend. Daarbij wordt, waar mogelijk, ook gecorrigeerd voor de over- of onder bemonstering van regio's evenals dat wordt gecorrigeerd voor ontbrekende waarnemingen. Dit levert voor elk teljaar een indexcijfer voor de grootte van de populatie.

Haas

De afname van de populatie hazen sinds de start van de tellingen in 1997 is in Nederland vanaf 2003 omgebogen naar een herstel, maar na 2013 is de populatie weer afgenomen (figuur 3; n= 3366). Ondanks herstel in de periode 2019/2022, is er op de lange termijn landelijk sprake van een matig

afnemende populatie. Voor de laatste 12 jaar, de korte termijn, was er vorig jaar (periode 2010/2021) sprake van een stabiele trend, inmiddels wordt de trend over de laatste 12 jaar (periode 2011/2022) beoordeeld als een matige toename. De hazenpopulatie laat zien dat populaties zoogdieren behoorlijk kunnen fluctueren en dat de periode waarover de trend bekeken wordt, van groot belang kan zijn. Lange periodes, versus kortere periodes, maar ook 'welke' korte periode gepresenteerd wordt. Hierdoor kan snel verwarring ontstaan over hoe 'goed' of hoe 'slecht' het gaat met een soort. Zie bijvoorbeeld de discussie over de Rode Lijst status van de Haas, die op basis van de afnemende hele lange termijn trend (met als startjaar de periode rond 1950) kwalificeert voor de categorie 'Gevoelig'.

Haas

Figuur 3. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de haas in Nederland, in de periode 1997-2021 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Konijn

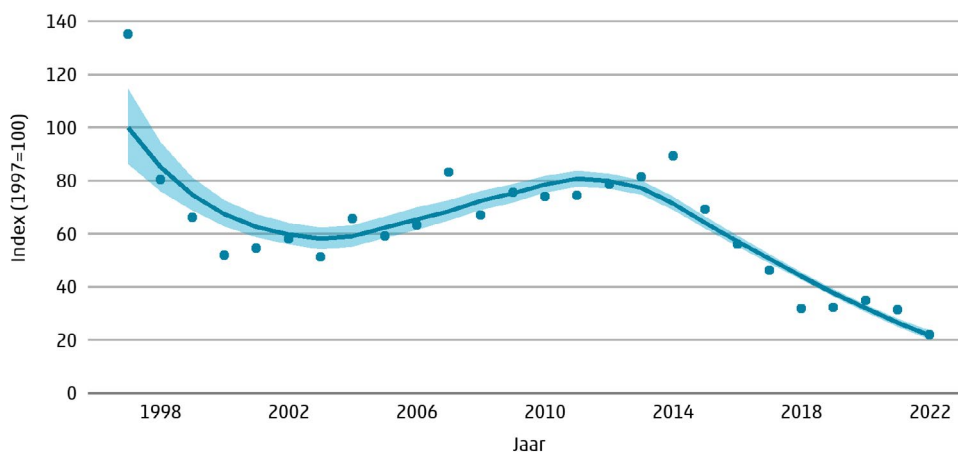
Voor de gehele periode (1997-2022) is er sprake van een matig afnemende populatie in Nederland (figuur 4, n=1884). Bij het konijn is sprake van een neerwaartse trend in de beginjaren van de tellingen, waarna de populatie vanaf 2003 weer opkrabbelt. Deze daling is het gevolg van de virusziekte RHD (soms ook afgekort als VHS), die in het begin van de jaren '90 voor het eerst in ons land werd gesignaleerd. De situatie is na 2014 weer verslechterd en blijft tot nu toe verslechteren. De afname is inmiddels dusdanig van omvang dat er in vergelijking met 1997 nog minder dan 22% van de konijnenpopulatie over is. Deze afname komt waarschijnlijk op conto van een nieuwe

variant van het RHD-virus (RHDV-2). Voor de laatste 12 jaar (periode 2011-2022) is er in Nederland dan ook sprake van een sterke afname.

Eekhoorn

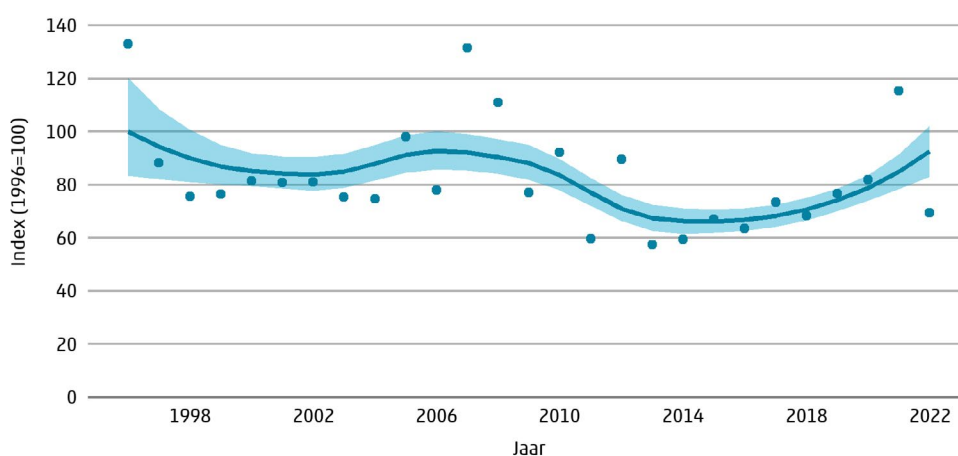
De populatie van de eekhoorn had zich in 2021 behoorlijk herstelt tot het niveau van eerdere jaren, maar de index is in 2022 weer weggezakt. De trend in Nederland is daardoor over de periode 1996-2022 een matige afname, terwijl deze vorig jaar nog stabiel was (figuur 5, n=1044). Ondanks de afname in 2022 blijft de korte termijn trend, de trend van de afgelopen 12 jaar (periode 2011/2022), een matige toename.

Konijn

Figuur 4. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van het konijn in Nederland, in de periode 1997-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Eekhoorn

Figuur 5. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de eekhoorn in Nederland in de periode 1996-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Voor onderzoek naar ziekten bij eekhoorns zijn we nog steeds op zoek naar verse dode eekhoorns. Daarom hier nog eens de oproep om verse dode eekhoorns, die niet langs de weg liggen, aan te melden bij het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC). Dit kan via www.dwhc.nl. Daarbij is het van groot belang dat dieren binnen 24 uur na overlijden veilig gesteld worden om onderzoek uit te kunnen voeren. Na melding neemt het DWHC contact op met de melder om in overleg te beslissen of het dier in aanmerking komt voor onderzoek en eventueel een koerier in te schakelen om het dier op te halen. Te onderzoeken dieren mogen niet ingevroren worden, wel mag er gekoeld worden (koelkast of in koud water).

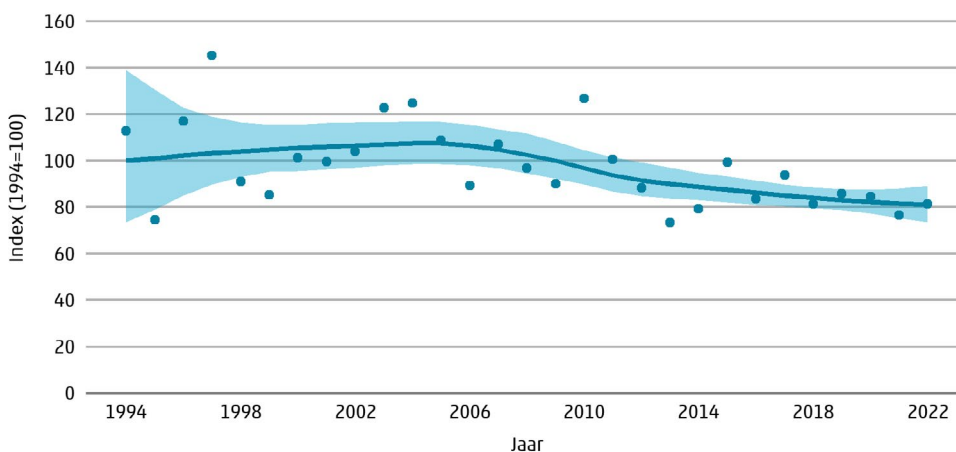
Vos

De ontwikkeling van de vos in Nederland over de periode 1994-2022 is veranderd van een stabiele trend in voorgaande jaren naar een matige afname (figuur 6, n=1386). Voor de laatste 12 jaar was er vorig jaar (periode 2010/2021) ook al sprake van een matige afname. Inmiddels wordt de korte termijn trend echter als stabiel beoordeeld (periode 2011/2022).

Ree

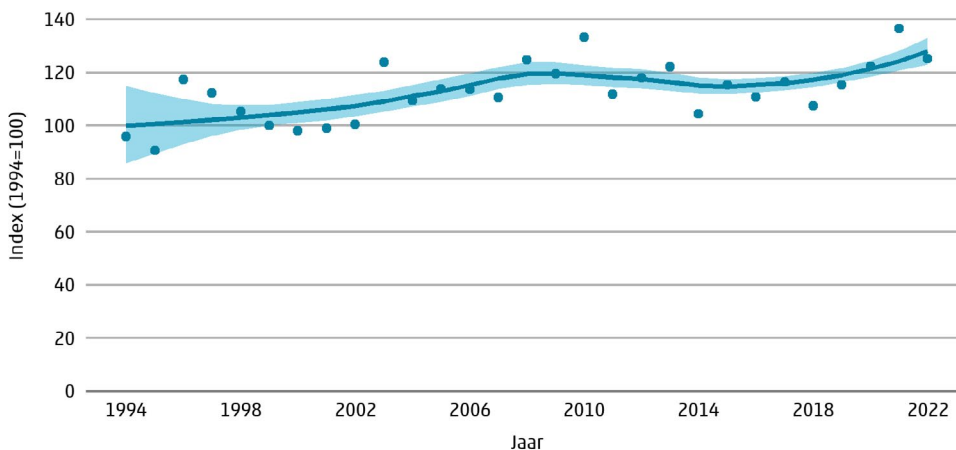
De ree is in Nederland in de periode 1994-2022 matig toegenomen (figuur 7, n=2711). Ook voor de laatste 12 jaar (2011-2022) is er sprake van een matige toename. Vorig jaar was de korte termijn trend echter nog als stabiel beoordeeld (periode 2010-2021).

Vos

Figuur 6. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de vos in Nederland, in de periode 1994-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Ree

Figuur 7. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de ree in Nederland in de periode 1994-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

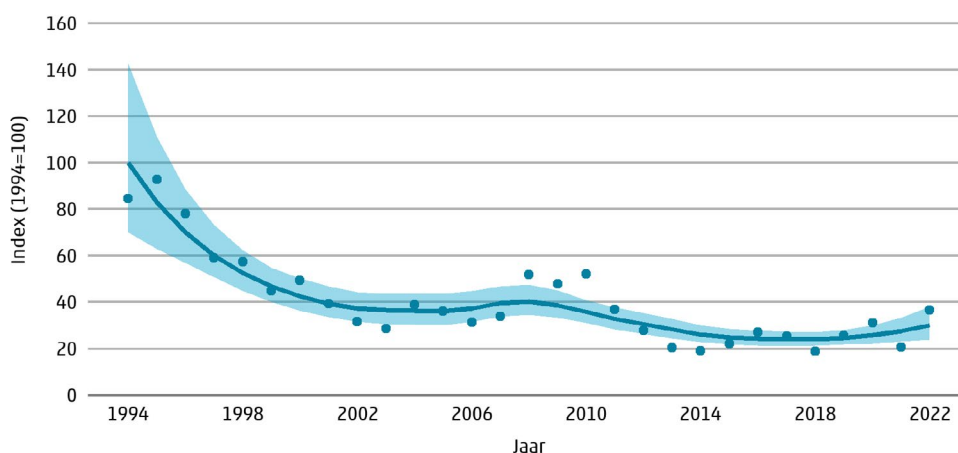
Egel

De trend van de egel laat over de periode 1994-2022 een matig afnemende populatie zien (figuur 8, n=459). Vorig jaar werd verwacht dat de trend in 2022 ten opzichte van 2021 niet zou verbeteren, vanwege het hele droge jaar waardoor de egelopvangcentra vol zaten met verzwakte egels. Niets is echter minder waar, want de index laat voor die jaren een verbetering zien in 2022. Voor de laatste 12 jaar (2011-2022) is er sprake van een stabiele situatie. Vorig jaar was die 12-jarige trend nog als een matige afname beoordeeld (periode 2010-2021).

Bunzing, hermelijn en wezel

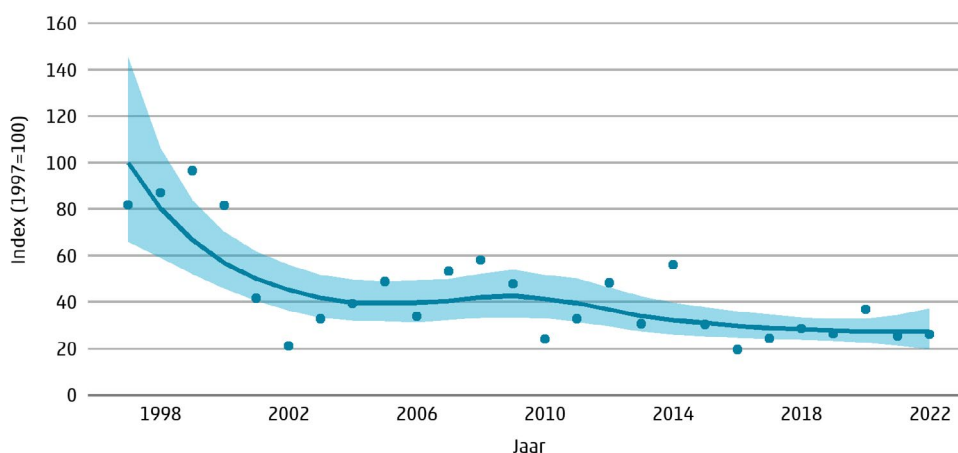
Van de drie kleine marterachtigen zijn helaas zo weinig telgegevens dat de betrouwbaarheid van trendberekeningen beperkt is (relatief hoge standaardfouten). Van de drie soorten wordt het hermelijn nog het meest aangetroffen (in de laatste 12 jaar 6 tot 19 individuen per jaar), gevolgd door bunzing en wezel in vergelijkbare aantallen (in de laatste 12 jaar 2 tot 11 individuen per jaar). Wanneer we de drie soorten samennemen, dan wordt de onzekerheid een stuk kleiner (standaardfout 0,011), en is er sprake van een matige afname over de periode 1997-2022 (figuur 9, n=352). De trend voor de laatste 12 jaar is onzeker.

Egel

Figuur 8. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de egel in Nederland in de periode 1994-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Kleine marters

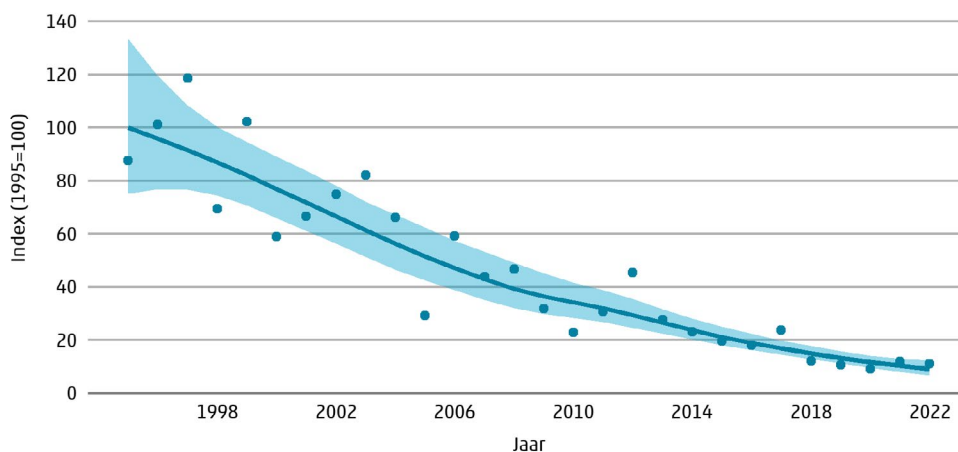
Figuur 9. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de combinatie wezel, hermelijn en bunzing in Nederland, in de periode 1997-2022 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Muskusrat

In de periode 1995-2022 is de populatie van de muskusrat sterk afgenomen (figuur 10, n=273). In vergelijking met 1995 is er in 2022 nog 11% van de populatie aanwezig. Dat wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de inspanningen van de muskusrattenbestrijding (zie Telganger najaar 2017). Ook voor de laatste 12 jaar (periode 2011-2022) laat de trend een sterke afname zien.

De waterschappen zetten in op het terugdringen van de muskusrat tot aan de landsgrenzen. De trend laat zien dat ze daarmee al een stukje op weg zijn. Er zijn steeds meer gebieden waar geen muskusratten meer worden waargenomen. Als het gaat lukken om de muskusrat tot aan de landsgrenzen terug te dringen, dan zal het aantal vangmiddelen aanzienlijk verminderen. Een gunstig en welkom neveneffect daarvan is dat dan ook het aantal onbedoelde bijvangsten van allerlei zoogdieren, vogels en vissen kan gaan afnemen.

Muskusrat

Figuur 10. Indexen (stippen) en trend (lijn) van de aantalsontwikkeling van de muskusrat in Nederland, in de periode 1995-2021 (bron: ZV/CBS). Tevens is het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn weergegeven (blauwe band).

Zonder de hulp van de vrijwilligers, de vogelaars met hart voor zoogdieren, die de tellingen uitvoeren en de gegevens verwerken, is dit meetprogramma niet mogelijk. Wij willen hen allen van harte danken voor hun inzet en hopen dat zij daarmee nog vele jaren met veel plezier door zullen gaan. Daarnaast willen we de tellers die nog niet (of niet meer) meedoen opnieuw oproepen om zoogdierwaarnemingen door te geven. Het is een geringe tijdsinspanning om alleen levende individuen (geen dode dieren of sporen) door te geven, maar helpt enorm voor het bepalen van de trend van dagactieve zoogdieren. Ook Sovon willen we graag bedanken voor de bereidwillige medewerking, met name voor de positieve gevolgen na de wijziging van de web invoer van BMP-data en het beschikbaar stellen van de MUS-data.

NEM Meetprogramma Dagactieve Zoogdieren: Vilmar Dijkstra, Martijn van Oene en Tom van der Meij (CBS).